

Размова з нашчадкамі

Літаратурна-музычная кампазіцыя, прысвечаная 100-годдзю з дня нараджэння Аркадзя Куляшова

І. М. Ткачова,
настаўнік беларускай мовы і літаратуры
гімназіі г. Быхава

Сярод уражанняў, што застаюцца ў вучняў на ўсё жыццё, важнае месца належыць успамінам пра пазакласныя мерапрыемствы. Літаратурныя вечарыны, чытацкія канферэнцыі, вусныя часопісы, літаратурныя падарожжы – гэта невычэрпная крыніца для развіцця асобы. І па сённяшні дзень спрэчным застаецца пытанне, ці можна ўсіх без выключэння навучыць аднолькава добра. Аднак развіваць моўную культуру, пашыраць кругагляд вучняў, падтрымліваць цікавасць да роднай краіны, мовы, традыцый народа, яго гісторыі – не толькі можна, але і неабходна. Адукацыйны працэс дапаўняецца спецыяльна арганізаванымі сустрэчамі, вечарамі, канферэнцыямі, якія праводзяцца па-за межамі заняткаў. Пазаўрочная праца павышае цікавасць да вывучэння літаратуры, узмацняе пачуццё любові, павагі да яе. Пазакласная праца – гэта своеасаблівае выйсце са стану паўсядзённасці. Вучэбныя заняткі вучань абавязаны наведваць, а вось пазакласнае мерапрыемства асноўваецца на прынцыпе добраахвотнасці. У пазаўрочны час ёсць магчымасць разбудзіць думку вучняў, далучыць іх да скарбніцы свайго народа, яго багатай народнай культуры. Зацікавіць, заахвоціць, пераканаць вучня, выклікаць у яго жаданне больш даведацца і паўней выявіць сябе як асобу – гэта актыўны стымул у пазакласнай працы.

Трывалай традыцыяй гімназіі сталі літаратурныя вечары. Для ўдзелу ў літаратурных вечарах запрашаюцца вядомыя беларускія пісьменнікі.

Ва ўрачыстых абставінах адбылася 6 лютага літаратурна-музычная кампазіцыя «Свет будзе пець, смяяцца, слёзы ліць. Датуль, пакуль на свеце людзям жыць...», прысвечаная 100-годдзю з дня нараджэння Аркадзя Куляшова, народнага паэта Беларусі, літаратурнага крытыка, публіцыста, перакладчыка, кінасцэнарыста, грамадскага дзеяча, ветэрана Вялікай Айчыннай вайны. Прагучалі музычныя кампазіцыі па матывах вершаў Аркадзя Куляшова, вядучыя распавядалі цікавыя факты з жыцця і творчай дзейнасці паэта. У час мерапрыемства была прапанавана прэзентацыя, прысвечаная юбілею паэта.

Арганізуючы пазакласныя мерапрыемствы, важна вытрымліваць прынцып даступнасці і нагляднасці. Матэрыял, з якім працуюць вучні, павінен быць зразумелым і адпавядаць узросту. На ўрок вучня традыцыйна кліча званок, а на музыкальна-літаратурны вечар, напрыклад, можа паклікаць мелодыя беларускай песні. Менавіта народная і класічная музыка дапаможа стварыць святочны настрой на пачатку мерапрыемства.

Варта пазбягаць аднастайнасці ў пабудове вечароў – гэта і вусны часопіс, і турнір чытальнікаў, і літаратурны мантаж, і літаратурна-музычная кампазіцыя. У праграме літаратурнай вечарыны можна прымяняць элементы віктарыны, дыспуту. Галоўнае – гэта навучыць вучня праз слова выказаць свае адносіны, чытаць шчыра і зацікавіць слухача. Пазакласнае мерапрыемства павінна быць незвычайным, цікавым, яркім, а таму важна прадумваць як афармленне, так і сродкі эмацыянальнай выразнасці. Актыўнасць вучняў абуджаецца толькі тады, калі выкарыстаны займальны і цікавы матэрыял. Трэба памятаць: літаратурная вечарына – гэта пошук і творчасць настаўніка і вучня.

Пазакласная праца дапаўняе ўрокі літаратуры, замацоўвае і пашырае тэмы веды, якія атрыманы на ўроках. Яна дазваляе вучням больш грунтоўна і дасканала засвойваць матэрыял, зрабіць яго больш трывалым і запамінальным.

Тэма: «Свет будзе пець, смяяцца, слёзы ліць датуль, пакуль на свеце людзям жыць...».

Мэта: фарміраванне патрыятычных пачуццяў, павагі да творчасці класіка беларускай літаратуры.

Задачы:

- зацікавіць вучняў творчасцю Аркадзя Куляшова;
- абуджаць любоў да роднага слова;
- выхоўваць любоў да роднай мовы, спадчыны.

Абсталяванне: магнітафон, дыскі з запісамі песень, выстава кніг Аркадзя Куляшова, фотаздымкі пісьменніка.

Эпіграф:

Добры дзень, знаёмыя мясціны,
Карусель,
Крылатая душа!..
Гай шумлівы, гоман кірмаша,
Печанага хлеба водар кмінны... (А. Куляшоў «Карусель»).

Ход мерапрыемства

На фоне музыкі (Ігар Лучанок «Авэ Марыя») гучыць верш Аркадзя Куляшова .

Першы вучань.

Я не заўважыў,
калі мая сталасць настала.
Ты выбачай, мой патомак,
далёкі мой брат,
Песню, якая ў юнацтве
суро́ва гучала,
Вуха людское не песціла,
біла ў набат....
Рад я за песню,
што выстаяла ў барацьбе,
Але найбольш, мой патомак,
я рад за другое —
Рад, што жыццё
здабылі мы сабе і табе.
Песня мая
не красуняю-кветкай з паляны,
Песня мая пехацінцам
увойдзе ў твой дом,
Ты ёй даруй
і глыбокія шрамы і раны,
Знай, што і ім ты
сваім абавязан жыццём (Аркадзь Куляшоў «Размова з патомкамі»).

Першы вядучы. На нашу зямлю ў розныя гістарычныя эпохі прыходзяць таленты, геніі, якімі ганарыцца ўся наша зямля. Такой асобай у XX стагоддзі стаў Аркадзь Куляшоў, чалавек, якому ў пачатку 2014 года споўніцца 100 год. На жаль, сярод жывых юбіляра ўжо даўно няма, але побач з намі – яго мастацкая творчасць, яго паэтычны наказ. Мы запрашаем усіх на літаратурна-музычную вечарыну, прысвечаную памяці паэта-юбіляра.

Другі вядучы. Пачалася жыццёвая сцежка Аркадзя Куляшова 6 лютага 1914 года ў вёсцы Саматэвічы Касцюковіцкага раёна Магілёўскай вобласці. Яго бацькі былі настаўнікамі. Мовай зносін у сям’і Куляшовых была беларуская. Рана абудзілася ў хлапчука цікавасць да літаратуры і пачалася дружба з кнігаю. У восем гадоў Аркадзь Куляшоў захапіўся творчасцю М.Ю.Лермантава. Вось што ён скажа ў 1969 годзе ў артыкуле «Тры сустрэчы з Лермантава»: «...Калі верыць успамінам маіх бацькоў, знаў Лермантава я літаральна з калыскі, з таго самага моманту, калі сярод іншых цацак і забавак увага мая спынілася на хатнім альбоме. То быў альбом пісьменнікаў — дадатак да часопіса «Пробуждение», які выпісвалі мае бацькі — вясковыя настаўнікі. Добра і нават багата аформлены, ён, можна сказаць, пазнаёміў мяне з гісторыяй рускай літаратуры ў асобах. Хутка я беспамылкова адрозніваў Жукоўскага ад Пушкіна, Лермантава ад Някрасава, Тургенева ад Талстога, Горкага ад Леаніда Андрэева. Чамусьці асаблівай маёй увагай, любоўю і прызнаннем карысталіся Пушкін і Лермантаў, яны адразу і цвёрда ўвайшлі ў мой калысковы лексікон. Не таму, вядома, што я ўжо тады прадчуваў нялёгка лёс перакладчыка іх твораў на беларускую мову. Жарты жартамі, але, як знаць, можа б, і іншай была мая будучая любоў і цяга да літаратуры без гэтага завочнага знаёмства...»

Другі вучань.

Ёсць на свеце роднае мястэчка,
Там штогод бываюць кірмашы;
Міма школы меленькая рэчка
Без мяне адна плыве ў цішы... (Аркадзь Куляшоў «Карусель»).

Першы вучань.

Дадзена яно сабе самому
Ў тым, што нарадзіўся ў год вайны.
Нянек не было ў мяне, вядома,
Песень не спявалі мне яны.

Думала вайна, як кананадай
Лепей ёй мяне закалыхаць;
Клапацілася, як лепш блакадай
Рукі мне і ногі спелянаць... (Аркадзь Куляшоў «Маё пасведчанне»).

Першы вядучы. Старажытны горад Мсціслаў, які ў той час з’яўляўся адным з цэнтраў літаратурнага жыцця, у 1928 годзе знаёміць Аркадзя Куляшова з Юліем Таўбіным і Змітраком Астапенкам. Тры мсціслаўцы былі амаль неразлучныя. У тыя гады вуліца Розы Люксембург была своеасаблівым беларускім Парнасам: там кватаравалі Пятро Глебка, Таўбін, Астапенка, Куляшоў, Сяргей Дарожны, Віктар Казлоўскі. У 1930 годзе выходзіць першы зборнік вершаў Аркадзя Куляшова «Росквіт зямлі».

Другі вядучы. У гады Вялікай Айчыннай вайны А. Куляшоў стварыў цэлы баладны цыкл пра подзвіг беларускага народа ў гады ліхалецця, у рамках якога вылучаюцца вершы-балады «Млынар», «Над брацкай магілай», «Ліст з палону», «Маці». Гэтыя вершы грунтуюцца на пэўных выпадках, эпізодах, здарэннях і з’яўляюцца адбіткам суровай

біяграфіі ваеннага пакалення. Дачка Кузьмы Чорнага Рагнеда Мікалаеўна расказвала, што вершы «Над брацкай магілай» і «Ліст з палону» зрабілі на беларускіх пісьменнікаў і ўсіх беларусаў, што працавалі пры Цэнтральным штабе партызанскага руху ў Маскве, велізарнае ўражанне, узрушылі да глыбіні душы.

На фоне музыкі (Ігар Лучанок «Балада аб маці») гучыць верш Аркадзя Куляшова .

Другі вучань.

«Дарагі!

Не хаваю тугі:

Невясёлы мой лёс, невясёлы...

Пакідаю я родныя сёлы,

Па рэйках вязуць мяне колы

У Нямецчыну,

Нібы ў Турэччыну...

Не адна я, з дзяўчатамі, ўсіх нас вязуць

у няволю.

Пакідаюць дзяўчаты

Бацькоўскія хаты

І плачуць уволю.

Я пішу і не плачу, я стала скупаю на слёзы.

Толькі кінуць хачу свае косы

Цягніку пад калёсы,

Але марныя гэтыя намеры,—

Не пускаюць за дзверы.

Дарагі!..

Ліст даўгі

Я пішу на звычайнай паперы,

Не крывёю пішу, бо застыла

І ў сэрцы, і ў жылах,

А алоўка апошнім агрызкам,—

Чытай яго блізікім... (Аркадзь Куляшоў «Ліст з палону»)

Першы вучань.

Калі вайна мой мірны край агорне

Ці ў месяц май, ці ў месяц лістапад,

Я забягу, апрануты па форме,

Да роднае дачкі ў дзіцячы сад.

З-пад яблыні крыніца мкне жывая.

Я й сам пайду — у гэты дзень — туды.

Тваім вядром, дачка мая малая,

Я зачарпну сцюдзёнае вады.

Закружыцца —

у раніцу разлукі —

Маім штыком з галінкі збіты ліст.

Вазьму цябе, маленькую, на рукі,

І ты заснеш, птушыны ўчуўшы свіст.

Пад яблыняю спаць цябе пакіну,

Пайду на Запад, смагу сцёршы з губ,

Каб вораг не таптаў маю краіну,

А конь чужы травы яе не скуб.

Каб не данёс ён ад свайго парога

Лент кулямётных жоўтыя клыккі

Да нашых сёл, да веку залатога,

Да ранішняга сну маёй дачкі.
Мы з боем пройдзем княжацкія пожны,
На піках несучы канец вайне... (Аркадзь Куляшоў «Бацька»).

Першы вядучы. У пасляваенны час творчасць Аркадзя Куляшова вызначаецца сталасцю, глыбокім філасофскім зместам. У гэтым сэнсе вельмі паказальным з'яўляецца верш «Спакойнага шчасця не зычу нікому...». Усё, што акружае чалавека, вартае яго ўвагі, бо ўсё гэта і ёсць жыццё, неспакойнае, нялёгкае, складанае. Паэт не прымае лёгкага шчасця, таго ўяўнага дабрабыту, якім жыве абывацель. Ён жадае ўсе свае пачуцці перадаць людзям, захапіць імі чалавечыя сэрцы.

Першы вучань.

Спакойнага шчасця
не зычу нікому:
Навошта грымотам
маланка без грому,
Навошта ручай
без пякучае смагі,
Халодная ўвага,
не вартая ўвагі,
Жаданні, што прагныя
крылы згарнулі,
Зязюля без лесу
і лес без зязюлі? (Аркадзь Куляшоў «Спакойнага шчасця не зычу нікому»)

Другі вядучы. У 1972 годзе верш «Бывай...» трапіў у рукі Ігара Лучанка, а праз тры дні ВІА «Песняры» ўжо выконваў новую песню, якая стала хітом. Песня называлася «Алеся» (у гонар жонкі кампазітара). Ігар Лучанок гаварыў, што Аркадзь Куляшоў да бяспамяцтва быў закаханы ў сваю абранніцу і гэта пачуццё стала крыніцай яго натхнення. Аркадзь здалёк нават бачыў каханую, але не падышоў. Нешта адбылося ў яго душы, і ён не здолеў наблізіцца да сваёй Алесі. Гэта яна запаліла ў душы юнага паэта першыя нясмелыя іскрыні кахання, а развітанне з ёю – да стварэння верша «Бывай...». Сёння – шэдэўр беларускай лірыкі. Беларуская песня «Алеся» перакладзена на рускую (Л. Дзержанёвым) і ўкраінскую (А. Орачам) мовы.

Гучыць песня «Алеся»(словы Аркадзя Куляшова, музыка Ігара Лучанка).

Першы вядучы. Аркадзь Куляшоў вядомы не толькі як паэт, але і як перакладчык. Куляшоў-перакладчык у розныя часы звяртаўся да вершаў Пушкіна, Лермантава, Тараса Шаўчэнкі, Катлярэўскага, Генры Лангфела, Сяргея Ясеніна. Аркадзь Куляшоў імкнецца па магчымасці дакладна і з любоўю аднавіць на роднай мове сэнс кожнага радка і кожнага слова.

Другі вучань. Я адзін выходжу на дарогу;

Ноч імглою ахутала яе;
Даль прыціхла, молячыся богу,
Зорка зорцы голас падае.
У нябёсах велічна і згодна!
У блакітным ззянні спіць зямля...
Што ж мне так і цяжка і маркотна?
Што са мной? Чаго шкадую я?
Не шкадую дзён, пражытых мною;
Лепшых мне не бачыць і не чуць;

Я шукаю волі і спакою!
Я б хацеў забыцца і заснуць!
Ды не так, як спяць пад крыжам людзі...
Я б жадаў такія ўбачыць сны,
Каб жыццё маё ўздымала грудзі,
Каб паціху дыхалі яны.
Каб да слыху далятаў з пяшчотай
Спеў кахання і, пад гэты спеў,
Нада мной зялёнаю лістотай
Цёмны дуб схіляўся і шумеў

Першы вядучы. Паэзія Аркадзя Куляшова – гэта ўсхваляваны маналог пра людзей, якія застаюцца непераможнымі духоўна. Раптоўная смерць абарвала 4 лютага 1978 г. паэтычны маналог мужанага паэта – мысліцеля і грамадзяніна, але ў яго творах назаўсёды засталіся жыць вобразы лепшых сыноў нашага народа – жывая памяць пра гераічнае мінулае. У творах навечна застаўся з намі і вобраз паэта, які ўзбагаціў беларускае мастацкае слова новым сэнсам – паглыбленым разуменнем сутнасці эпохі.

Другі вучань.

Ёсць хуткасць гуку, ёсць — звышгукавая,
Ёсць хуткасць зор, прыкметная для ўсіх.
Яшчэ ёсць хуткасць думкі, хуткасць тая,
Што, як святло, стагоддзе абганяе,
З тысячагоддзем размаўляе ўслых.
О таямніца кніг, скажы, з якіх
Людскіх глыбінь ты цуды здабывала?
Твой зачынальнік слоў не знаў і мала
Свет разумеў, не меў матык і сох,
Маўчаў, як сом, пакуль бяда не ўзяла
За шчэлепы яго і на пясок
Не кінула, пакуль сярод начы,
Яго душы нямой, сканаць гатовай,
Не загадала: — Дыхай, плач, крычы,
Нябыт цяжкі пазбудзь не рыб'яй мовай.

Свет будзе пець, смяяцца, слёзы ліць
Датуль, пакуль на свеце людзям жыць.
Сабрат мой па пяру, на суд іх смела
Вынось усё, што ў сэрцы набалела.
Слёз не стрымаеш — плач, але не тою,
Пад пачуццё падробленай слязою,
А той, што смех вяртае з небыцця.

Смяяцца хочаш — смейся, як дзіця.
Перад сабой і светам будзь праўдзівы.
Прымай як дар жыццём пасланы дзень,
І, можа, кніга гэта век імклівы
Дагоніць і абгоніць,
як прамень (Аркадзь Куляшоў «Хуткасць»)

Другі вядучы. Пра Аркадзя Куляшова добра сказаў Янка Брыль: « У асобе яго мы страцілі... Не, у асобе Аркадзя Куляшова мы – у самым шырокім, трывалым гучанні гэтага мы – набылі, маем паэта, значэнне якога надзейна мацуе вечнасць нашага слова».

Першы вучань.

Прыціхнуў боль,
Адна туга тупая...
Не пазваніць табе,
Не адшукаць...
Як шчырасці тваёй мне не хапае,
Як не хапае мне цябе, Аркадзь.
Лісток, з галінкі адарваны, шаснуў
Ля сэрца,
Паляцеў — не здаганю...
Гарыць касцёр твой
Ля шашы Варшаўскай,
І кожны дзень
Бягу я да агню.
Штодня жыву між кніг тваіх і песень,
І ціха на зямлі тваёй пывуць
Любімыя табой Віхра і Беседзь
І ў акіян жыццё тваё нясуць.
Цяжкім ты пры жыцці быў ці інайшым,
Каго ты не любіў,
Каго любіў, —
Пачнуць хлусіць мемуарысты нашы...
А праўда ўся:
Ты Куляшовым быў.
Ты мудры быў —
І тут мне не пярэчаць —
І ўсё аддаў праўдзіваму радку...
Ты марыў зноў праплыць па роднай рэчцы,
Каб сонца з вёслаў капала ў раку.
Асенні дзень.
Лятуць на поўдзень гусі.
Над Свіслаччу стаю я пад вярбой
І скарджуся,
І радасцю дзялюся,
І, як заўсёды, раюся з табой.
Пад сонцам
І пад небам перуновым
Цяжэй нам без цябе пісаць і жыць...
І кружыцца планета Куляшова,
І песня пра Алесю ўсё звініць (Пімен Панчанка).